

KAREL ZEMAN

A JEHO KOUZELNÝ SVĚT

LUDMILA ZEMANOVÁ, LINDA ZEMAN-SPALENÝ

Karel Zeman

Vyšlo také v tištěné verzi

Objednat můžete na
www.cpress.cz
www.albatrosmedia.cz

Ludmila Zemanová, Linda Zeman Spaleny

Karel Zeman – e-kniha

Copyright © Albatros Media a. s., 2025

Všechna práva vyhrazena.
Žádná část této publikace nesmí být rozšiřována
bez písemného souhlasu majitelů práv.

Karel Zeman

Jsem šťastný, že dělám tento typ filmu. Není to normální práce, která by se dělala osm hodin, ale není to ani normální režie, při které se může člověk spolehnout, že něco zachrání okamžitým nápadem. Každá věc, každá rekvizita mi musí projít rukama. Režisér normálního filmu si napíše: kůň takový a takový a přivedou mu koně. Já ho musím vymyslet, nakreslit, a když je maketa hotová, tak ještě musím na něj nejméně třikrát sáhnout.

Člověka to spojuje s rukodělnou prací, s dobrým řemeslem, vede to k poctivosti, protože nic se nedá ošvindlovat. Když se už rozhodnu pro látku, tak si již nedovedu představit, že bych dělal jiný film.

KAREL ZEMAN

A JEHO KOUZELNÝ SVĚT

LUDMILA ZEMANOVÁ, LINDA ZEMAN SPALENY

„Chtěly bychom poděkovat a věnovat tuto knihu všem spolupracovníkům Karla Zemana, ale také novinářům, kritikům, spisovatelům a hlavně divákům, kteří mají podíl na jeho práci a úspěchu.“

Ludmila & Linda

AutoroVo vzpomínání

V mých očích táta byl a vždy bude něčím nenahraditelným, jeho dílo je mi stále velkou inspirací a jako člověk mi velmi chybí. Měl v sobě neuvěřitelnou energii a hlavně velkou duchovní sílu rozdávat štěstí a lásku nejen mé rodině, ale i divákům na celém světě.

Ludmila

Filmy a umění mého otce Karla Zemana jsou nedílnou součástí světové historie filmu. Jeho život a jeho filmy jsou známy na celém světě a představují půl století jeho umělecké práce v České republice. Považuji proto za velký úspěch, že se podařilo v Praze vybudovat nejen Muzeum Karla Zemana, ale také pomocí současné digitální technologie uchovat jeho nejúspěšnější dílo z roku 1958: film *Vynález zkázy*. Muzeum je umístěno v centru Prahy a uvnitř je vizuální přehlídka z otcova života, z jeho filmů, scénářů, kreseb, návrhů, loutek. Výstava je současně spojena s promítáním jeho filmů. Pro dnešní děti, které již vyrůstají s novou technologií – s počítači, tablety, mobily –, je takové unikátní muzeum nevyčerpatelným zdrojem inspirace. Já sama jsem měla to štěstí, že jsem s tátou pracovala několik let, a to, co jsem se od něho naučila, mi pomáhalo a inspirovalo mě po celý můj život.

Po otevření muzea přišlo nakladatelství CPress s myšlenkou napsat o životě Karla Zemana knihu a vytvořit další muzeum – tentokrát v knize. Byla jsem tím nadšena a začala jsem přemýšlet, jak knihu, která by co nejlépe vystihla tatínkův život, myšlení a jeho bohatou tvůrčí filmovou práci, vytvořit. Karel Zeman byl v první řadě výtvarník a od svého raného dětství pracoval s obrazem. Rozhodly jsme se proto s dcerou Lindou, že nejvýstižnější cestou bude vyprávění jeho života obrazem, pomocí jeho kreseb, fotografií, filmových scénářů. Podařilo se nám z rodinného archivu vybrat nejen tento obrazový materiál, ale také dopisy, dokumenty, a osobní poznámky z jeho života jak pracovního, tak soukromého. Snažily jsme se o to, aby tato kniha byla co nejvěrnějším obrazem jeho života a byla přitom zajímavá nejen pro dospělé, ale také estetickou inspirací pro všechny děti, které se seznamují s dnešní technologií.

Ludmila Zemanová s tatínkem v Karlových Varech na XI. MFF v roce 1958. Tehdy nový film Karla Zemana Vynález zkázy právě získal Velkou cenu na světovém filmovém festivalu který byl součástí EXPO 58 v Bruselu.

Na protější straně: Ludmila Zemanová s vnukem Johnem při otevření Muzea Karla Zemana na podzim 2012.

Narodila jsem se ve Zlíně, když film byl již nedílnou součástí našeho rodinného života. Filmové studio i náš dům stály na kopci u lesního hřbitova na Kudlově. Součástí studia byla malá kolonie baťovských domků, které byly vybudovány pro zaměstnance studia. Hned po válce se moji rodiče spolu s mým bratrem Karlem do jednoho z nich přestěhovali. Náš domek byl umístěn nejbližší filmového studia a hned naproti nám bydlel tatínkův kamarád hudební skladatel Zdeněk Liška, který komponoval hudbu k většině tátových filmů. Filmové studio, kde tatínek trávil nejvíce času, se pro nás, děti, stalo rychle druhým domovem.

V té době jsem otce určitě nevnímala jako filmaře, ale jako tatínka, který mi rozuměl a byl mi nejlepším kamarádem. Jako dítě jsem bývala hodně často nemocná. Tatínek, aby mi nudnou dobu v posteli zpříjemnil, obvykle k mé postýlce přistavil malý stoleček se scénářem. Kreslil nejprve malé obrázky pro technický scénář, a to velmi rychle, tak abych jeho ruku a děj příběhu mohla sledovat. Byly to vtipné kresby, které mě bavily a rozesmávaly, jako kdybych se dívala na kreslený film. Chyběl mi, když nebyl doma, ale současně jsem si uvědomovala, že není jen tak obyčejný tatínek, který má jen tak obyčejnou práci.

Měli jsme doma 16milimetrovou promítačku a každý jeho film jsem několikrát viděla mnohem dříve než ostatní děti v kinech. Měla jsem možnost vidět, jak pracovníci v jeho dílně šijí loutky, jak připravují malované dekorace, dívala jsem se často, jak stavějí prostorovou scénu a jak animátoři oživují loutky. Někdy jsem měla od tatínka svolení sledovat s animátory denní práce. Obvykle jsem zůstala v projekci déle a někde v koutku seděla, dokud všichni neodešli. Byla jsem s „promítačkou“ paní Chudovou domluvena, že mi promítne ještě navíc nějakou animovanou pohádku (Disneyho *Sněhurku* nebo *Pepka námořníka*). Studio pro mě proto bylo pohádkovým světem. Cítila jsem se tam mezi tatínkovými spolupracovníky dobře, byla to parta zapálených a pracovitých lidí, které těšila a spojovala hezká práce. Prožívala jsem v ateliérech šťastné dětství. Chyběli mi jen babička a dědeček, kteří dávno předtím, než jsem se narodila, zemřeli. O tatínkově dětství vím proto většinou jen z jeho poznámek a vyprávění. Neraď na své nijak radostné dětství vzpomínal.

Cesta životem k filmovému umění

*Malý Karlík, již tehdy
milovník koní.*

*Rodiče Bobumila Holátová
a František Zeman.*

*Malý Karlík s babičkou
a sestrou Věrou v Mělicích
u Přelouče.*

Tatínek se narodil 3. listopadu 1910 v Ostroměři v tehdejším okrese Nová Paka. V Ostroměři měli jeho rodiče po krátkou dobu výrobu na perletové knoflíky a šperky. Čechy byly v té době ještě součástí Rakousko-Uherska. Jeho otec František Zeman byl výtvarně velmi nadaný a vyučil se v Hamburku rytcem. Když se vrátil do Čech, oženil se s Bohumilou Holátovou a stal se v ostroměřském kraji úspěšným rytcem a výrobcem z perletě.

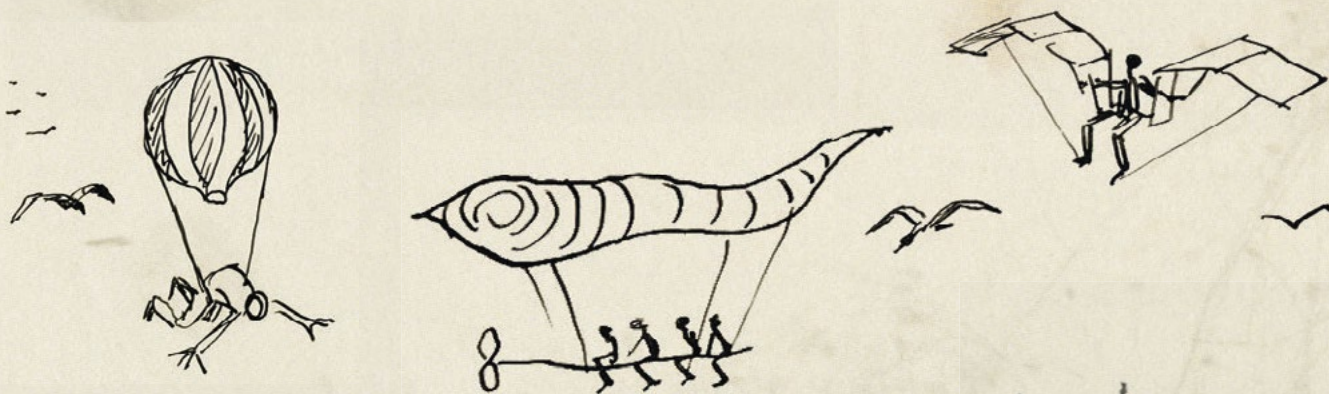
Tatínek v Ostroměři dlouho nezůstal. Měsíc po jeho narození si ho babička odvezla na výchování domů, do malé vesničky Mělice u Přelouče, kde se narodil i jeho otec František. Tam Karel prožil rané dětství, ještě se svou o dva roky mladší sestrou Věrou. Babička bydlela přímo u řeky Labe, kam tatínek často chodil chytat ryby. „Když poté babička moje rybičky upekla v peci, tak to byla největší pochoutka na světě, jakou jsem kdy jedl,“ říkával, ale k tomu také pokaždé dodal: „Asi proto, že jsem jako kluk byl stále hladový.“ Na babičku a Mělice jediné rád vzpomínal.

Rodiče se zakrátko přestěhovali i s výrobou perletě do většího města Kolín, kde si na Zálabí koupili dům. Když tátovi byly skoro čtyři roky, vypukla v Evropě první světová válka. Jeho otec, ještě velmi mladý, v roce 1917 onemocněl na zápal plic a krátce nato zemřel. Maminka se nadále snažila udržet výrobu perletových knoflíků přes to, že jí z dílny odešlo několik dělníků. Zůstala na všechno sama a udržet celý běh výroby nebylo v té době pro ženu se dvěma dětmi nijak lehké. Tatínkovi bylo tehdy jen sedm let a sestra byla také ještě moc malá.

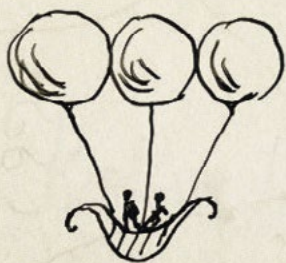
Tatínkovo málo radostné dětství se ještě zhoršilo, když se maminka o dva roky později nešťastně provdala za člověka, jenž se o ně nestaral a všechnen majetek, který tatínkovi rodiče měli, během krátké doby prohrál v kartách. Maminka musela prodat dílnu i domek v době, kdy se jí narodil chlapeček, Zdeněk. Přestěhovali se do malého půdního bytu, ve kterém po nocích maminka pracovala jako švadlena, aby celou rodinu uživila.

KOLÍN 1926

Nevlastního bratra Zdenečka měl tatínek velice rád a většinou času se o něho také staral. Tatínkova sestra Věra mi později vyprávěla, že malému Zdeňkovi tatínek vyrobil celé loutkové divadlo, které sám pro něho vyřezal ze dřeva, a každý den bratrovi hrál a vyprávěl pohádky. Bratr, který mu velmi rychle přirostl k srdci, však náhle onemocněl na spálu a ve třech letech zemřel. Tatínek měl slzy v očích, když na toto smutné období vzpomínal. Láska k dětem a loutkám mu od té doby již zůstala na celý život. V Kolíně chodil do základní a obecné školy. Již jako kluk hodně kreslil a četl cestopisy, dobrodružné knížky, verneovky a v nich objevoval lepší svět, než v jakém žil.

Hned po ukončení občanské školy se Karel stal učněm u V. Vlka, obchodníka s textilním zbožím a konfekcí. Ve stejné době začal také studovat na obchodní akademii. V roce 1928 školu úspěšně dokončil a stal se u Vlka obchodním příručím.

Karel nastoupil v šesti letech do kolínské obecné školy na Zálabí, navštěvoval ji až do dvanácti let. Nato, až do patnácti let, tři roky pokračoval v občanské škole.

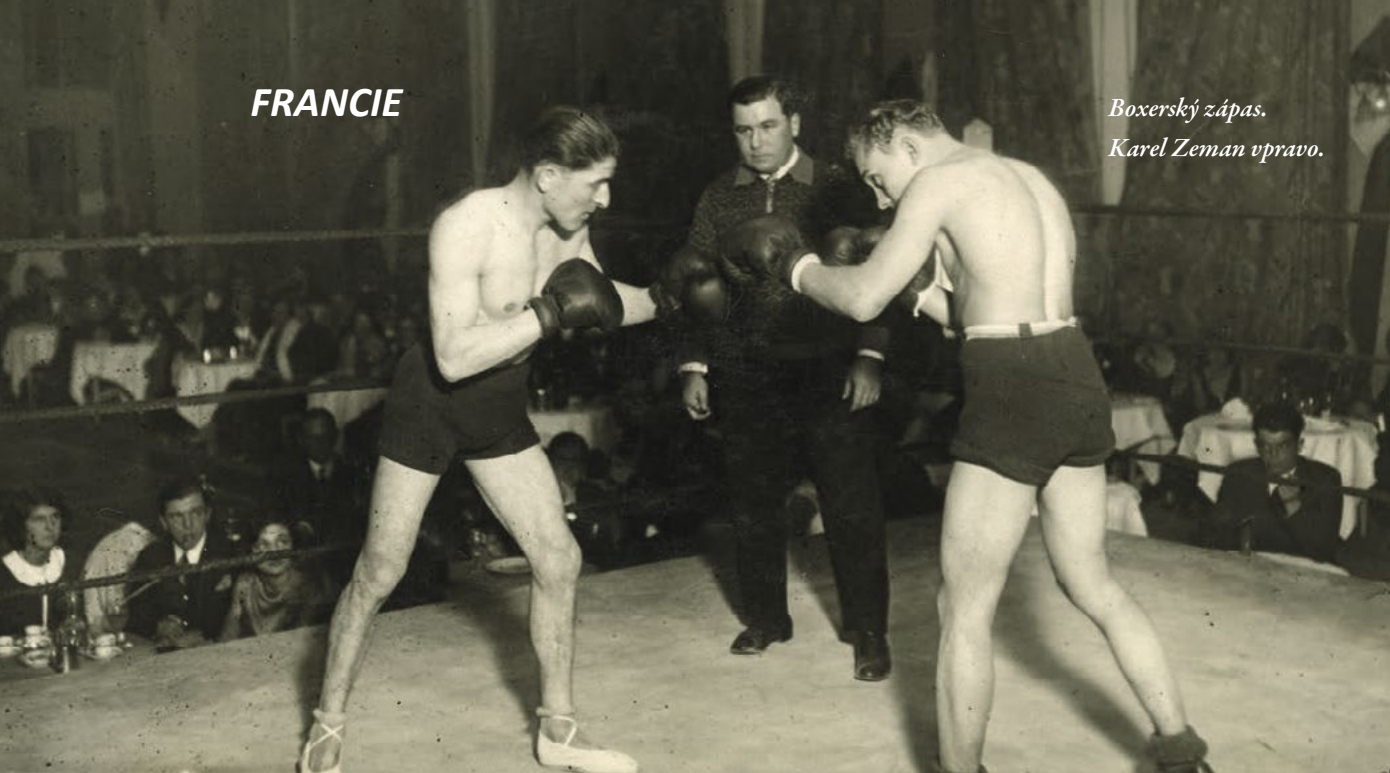
Dole: Karel na řece Labe v Kolíně při veslařském tréninku.

Ve škole měl vždy nejlepší slohovou práci, kterou často doplnil vlastní kresbou. Třídní učitel si brzy všiml, že Karel má výtvarné a literární nadání, a přemlouval maminku, aby syna dala studovat na uměleckou nebo fotografickou školu. Nevlastní otec však rozhodl proti jeho vůli, protože chtěl, aby se Karel stal obchodníkem. Dva roky na obchodní akademii mu stačily k tomu, aby s velmi dobrou znalostí němčiny získal místo v obchodě s textilem v Kolíně, kde se stal obchodním příručím. Ještě na obchodní akademii se seznámil s reklamou a reklamní grafikou a začal navrhovat v Kolíně plakáty a poutače pro obchody, v nichž pracoval. V obchodě byl oblíben, ale práce ho nebavila. Jak mu čas dovolil, věnoval se sportu. Závodil za veslařský klub AFK Kolín, plaval a boxoval. Jak nám později vyprávěl, znalost sportu se mu vyplatila mnohokrát v životě, a to hlavně ve Francii.

FRANCIE

*Boxerský zápas.
Karel Zeman vpravo.*

Touha po rozšíření znalostí v reklamním oboru ho nakonec již v 18 letech přivedla do Francie. V novinách našel inzerát na práci a s malým zavazadlem se vydal pěšky do Francie. Ve Francii se později setkal s něčím, co mělo na jeho život podstatný vliv. Byl to film. Když nám tatínek vyprávěl o Francii a o tom, kde všude ve světě jako kluk byl, mohli jsme ho s bratrem poslouchat až do rána. Maminka ho často hubovala, že je pozdě večer, že musíme jít spát, protože druhý den ráno jdeme do školy. Byl skvělý vypravěč. Jeho cesty byly pro nás velkým dobrodružstvím. Pěšky prošel celou Evropu, ale nejvíce vzpomínal na Francii, kde získal pracovní povolení, což mu umožnilo, aby tam delší dobu zůstal.

Ze začátku různě pracoval ve městě St. Rafael v provincii Aix-en-Provence. Za první peníze si koupil kolo a kameru. Projel na kole celou jižní Francii – Riviéru, Monaco, Monte Carlo, Nice, Cannes, St. Rafael, Toulon... –, až skončil v Marseille. Konečně v Marseille získal dobře placené místo v reklamě, což mu také umožnilo soukromě studovat grafiku.

Jak nám táta vyprávěl, toto místo získal jen díky tomu, že dostal odvalu boxovat v profesionálním zápase za jednoho francouzského kamaráda, který před zápasem náhle onemocněl. Tenkrát ten zápas táta prohrál, ale získal tím skvělé pracovní místo v reklamním ateliéru F. Piera. Jednou ateliér dostal zakázku na krátký kreslený reklamní film. Nikdy před tím tam nic takového nedělali, věc to však byla lákavá, a tak se ještě s jedním mladým francouzským kreslířem do toho pustil.

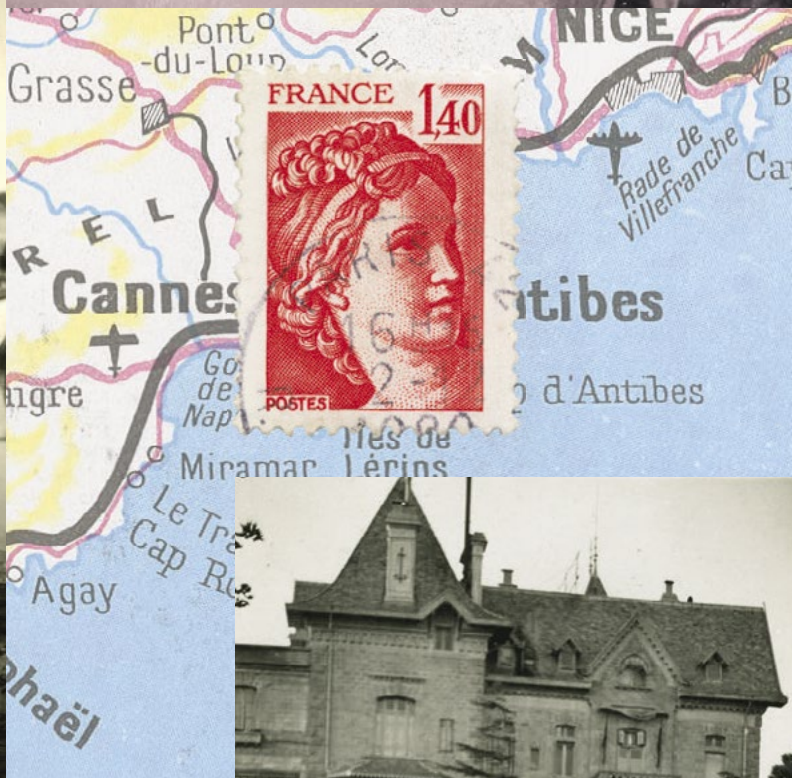

Karel v St. Rafael.

LA CÔTE D'AZUR

Naboře: Karel (třetí zleva) s kamarády.
Vlevo: Sám v přístavu Marseille.

„... neměli jsme žádné zkušenosti, od promítačů z kina jsme si vypůjčili po skončení představení filmy s kocourem Felixem a jiné kreslené grotesky. Poté, s lupou na oku před elektrickou žárovku stolní lampy, snažili jsme se vniknout do tajemství oživení kresby. Někdy jsme u toho vydrželi celou noc. Druhý den v ateliéru jsme klímali nad kresbičkami a vyvolávali jsme v ruce své první metry pohybových zkoušek. Reklamní 60metrový filmeček se jakž takž podařil, ačkoliv pro nedostatek technického zařízení jsme dále v tomto oboru nepokračovali. Otevřelo se mi však nové obrovské pole pro fantazii...“

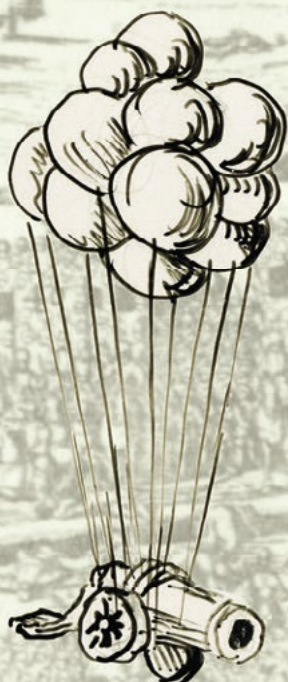
(Z tátových poznámek z Francie)

Karel (vpravo) s kamarádem
před hotelem v St. Rafael.

VOJENSKÁ SLUŽBA

V roce 1930 byl v Marseille povolán českým konzulátem k povinné dvouleté vojenské službě a musel se vrátit do Československa. Na vojně byl přidělen k jezdeckému pluku v Dašicích u Pardubic. Vyprávěl, jak byli často několik dní na cvičení, kdy z koně neslezl 24 hodin a vsedě na něm i spal. Patřil k nejlepším jezdcům eskadrony a za útvar také vyhrál několik závodů. Pamatuji si, jak jsem ho s obdivem poslouchala, když vyprávěl o jednom náročném závodě Velké pardubické, který jeli ve dvojicích. Projížděli část závodu lesem, když s kamarádem zjistili, že zabloudili. Byl přesvědčen, že tím je pro ně závod ztracen. Když z lesa nešťastní vyjeli, zdálky táta uviděl vesnici Mělice, kde bydlela jeho babička. Přemluvil kamaráda, aby k ní zajeli, že určitě pro ně bude mít něco dobrého k snědku. Babička, když Karla spatřila, měla velkou radost a na cestu jim s sebou dala čerstvě upečené koláče. Vrátili se rychle na vyznačenou trasu a v závodě dále pokračovali. Když dorazili do cíle, k jejich překvapení nebyli vůbec diskvalifikováni, dokonce se umístili jako druhí. Mnoho jezdců náročný závod vůbec nedokončilo. Na vojně si koně zamiloval a hodně je kreslil. Nechyběli proto později v žádném z jeho filmů.

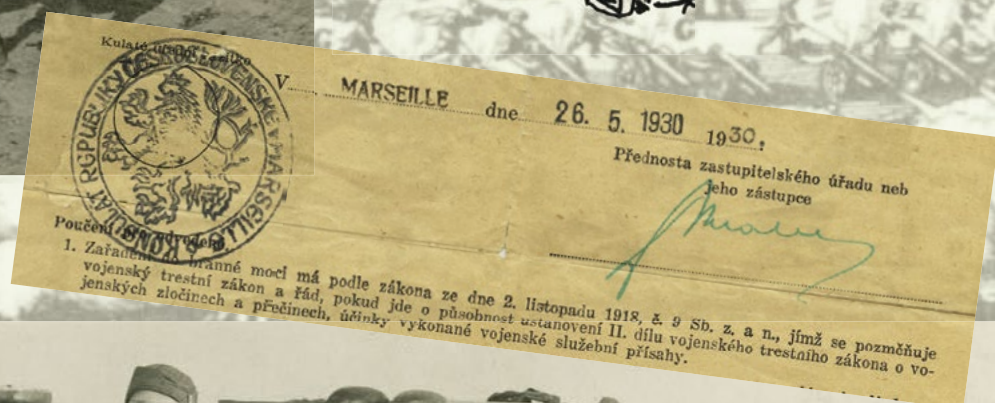
Karel při tréninku parkurového skákání.

Na vojenském cvičení, první zleva.

Karel byl desátník a velitel hlídky
u 8. jezdeckého pluku, druhé eskadrony.

TOUHA POZNAT JINÉ ZEMĚ

Po ukončení vojny v roce 1933 to tátu táhlo opět do ciziny. Touha poznávat lidi a cizí kraje nahrazovala touhu po uplatnění, které v tehdejší době začínající krize a nezaměstnanosti v Česku nebylo možné. Sbalil si věci na malování a vlakem odjel do Bratislavy, odkud lodí po řece Dunaji docestoval až do Jugoslávie. Evropu prošel většinou pěšky přes Dalmácii a Istrii, Itálii, Řecko, Turecko až do Afriky, Egypta a Maroka a skončil nakonec opět ve Francii.

Po cestě si většinou vydělával malováním obrazů z pohlednic. Jak nám vyprávěl, nejúspěšnější byl s malováním prezidenta T. G. Masaryka, obzvláště v Jugoslávii, kde prezidenta obdivovali a dobře znali. Ve Francii pracoval v reklamě u různých firem až do roku 1936. Do Československa se vrátil kvůli mamince, která potřebovala finanční pomoc. Dlouho nemohl najít v Kolíně práci, až nakonec přijal místo u firmy Tatra jako prodejní úředník. Pro nedostatek jiných možností pracoval v autooboru současně jako externista v reklamě – nejvíce pro Ringhofferovu Tatrovku a pro tehdejší Baťovu firmu. V září 1938 byla vyhlášena mobilizace a táta znova oblékl uniformu, osedlal koně a se šavlí v ruce byl na hranicích připraven bránit republiku. Vše dopadlo jinak. Vrátil se po několika týdnech do práce, ale již pracoval jen v reklamě.

Karel (první zprava) s pastevci v horách.

Fotografie z cestování v horách, Montenegro, Jugoslávie.

Dole vpravo: Karel v městě Bar (Tivar).

Dole: Jízdenka z cesty Bělehrad – Zemun. Zemun je dnes část Bělehradu, ale ve třicátých letech to byla samostatná vesnice.

REKLAMA U FIRMY BAŤA

Na začátku roku 1939 otec přestoupil nastálo k Baťově firmě do Brna jako reklamní pracovník, malíř a aranžér. Začala druhá světová válka, v Brně 17. listopadu 1939 nacisté obsadili Kaunicovy studentské koleje. Tyto hrůzné dny začínající války v něm vytvořily silný odpor k násilí a válce. Jeho zkušenosti v reklamě z Francie, znalost jazyků (francouzsky, německy a srbsky) mu umožnily získat místo s pracovním určením do Baťovy filiálky v Casablance. Když se však přiblížil den odjezdu do Maroka, protektorátní úřad neverifikoval jeho československý pas. Bylo již pozdě, aby proti tomu mohl něco podniknout. Hranice se uzavřely. Až do roku 1943 pracoval jako vedoucí reklamy Baťovy firmy v domě služeb na Kobližné v Brně. Práce v reklamě ho bavila a často sklízel na aranžérských soutěžích velké úspěchy. Stal se proto brzy u Baťů vedoucím reklamního oddělení Domu služeb. Později, když už v Brně poznal mou maminku, svého odjezdu do Maroka již tolik nelitoval.

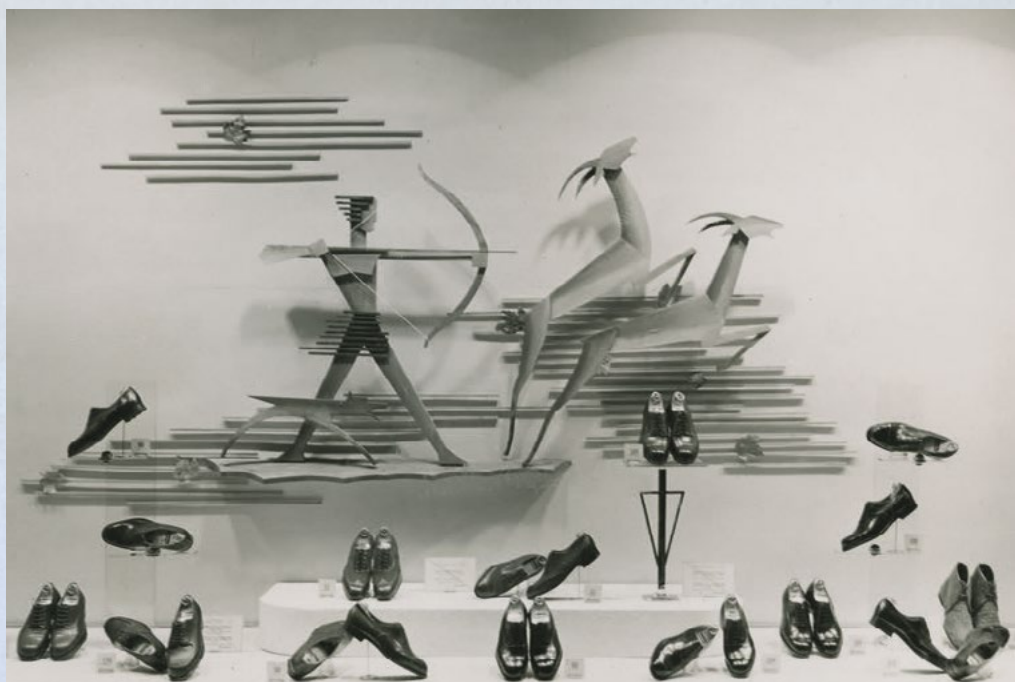
Veslařská čtyřka. Karel poslední veslař.

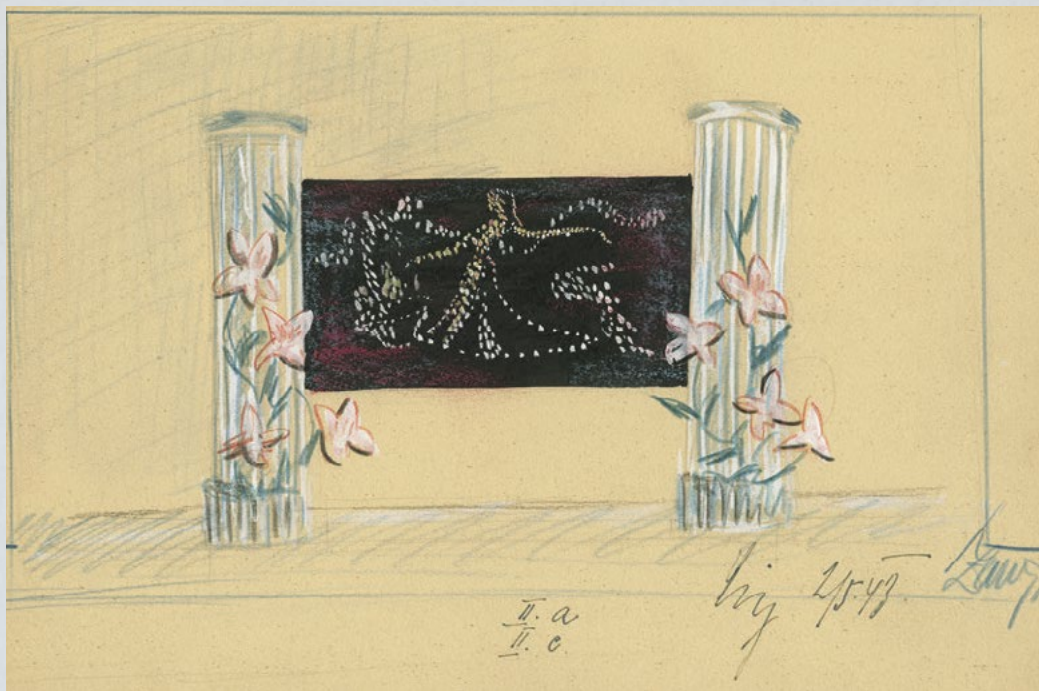
*Spolupracovníci
a kamarádi z veslařského
klubu. Karel Zeman
táhne tři lodky. Arnošt
Kupčík, budoucí
animátor ve studiu
Karla Zemana, v běhu
druhý zleva, a Ludmila
Kyvalová, budoucí
Karlova manželka, čte
noviny na lehátku.*

*Karel Zeman, barevný návrh – podzim,
lovec jelenů (barevné pastelky, akvarel).*

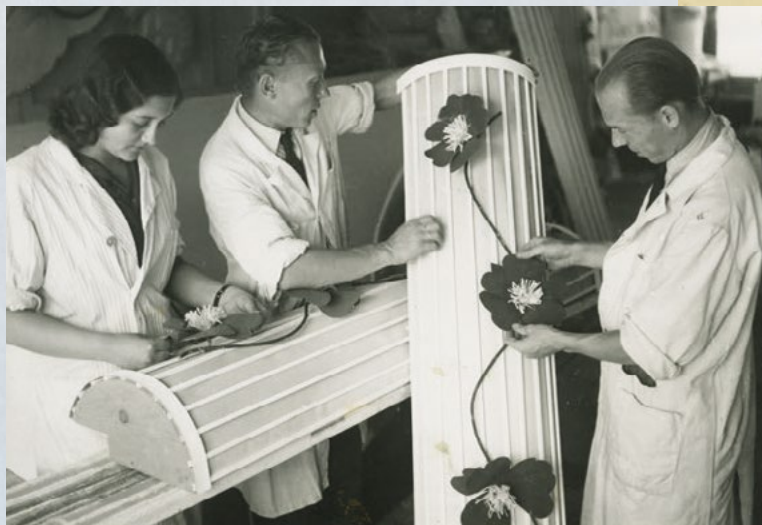
*Realizace návrhu
ve výkladní skříni
obchodního domu Baťa.*

Nahoře: návrh (barevné pastelky).

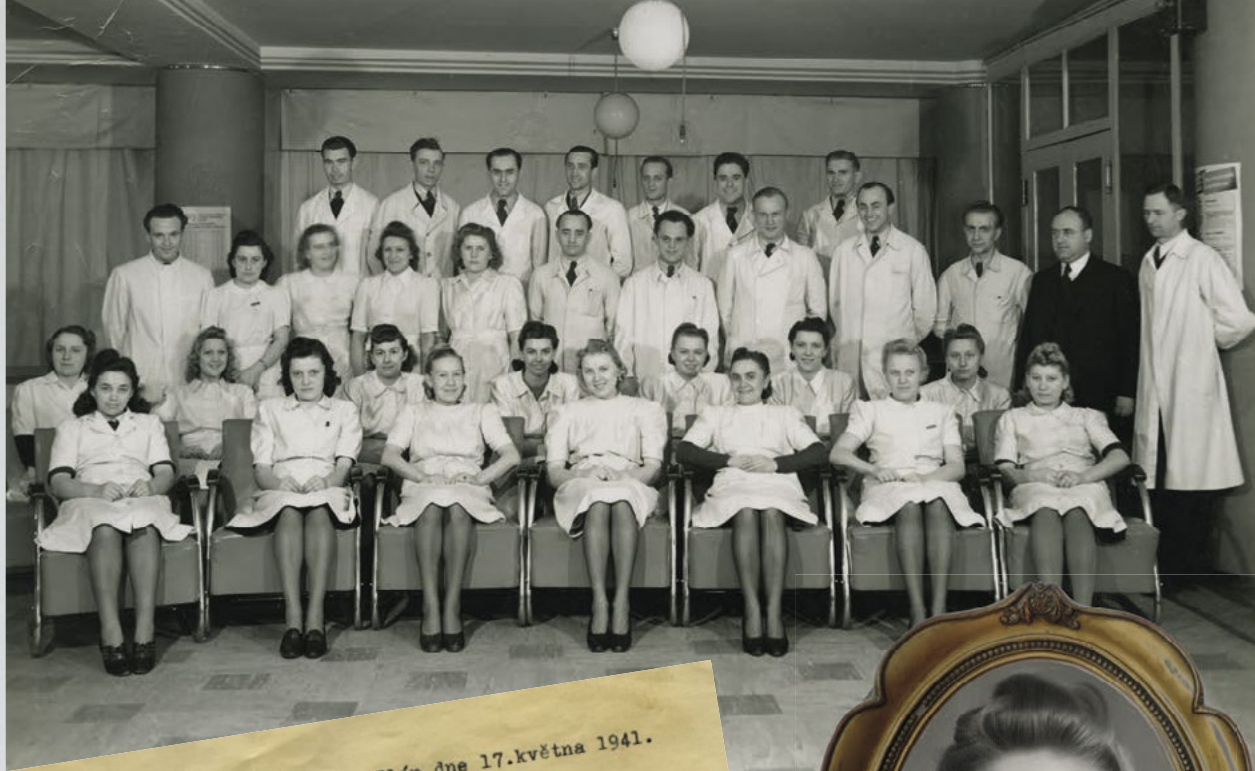
Dole: Karel Zeman při výrobě a realizaci svého návrhu do výkladní skříně v dílně obchodního domu.

Ukázky z tátových grafických návrhů, když byl vedoucím reklamy Baťa v Brně. V letech 1940–1943 byly jeho návrhy s aktuální myšlenkou na tu dobu velmi moderní.

Návrh na vánoční výzdobu k pokrytí celého obchodního domu v Brně (barevné pastelky).

Maminka, když jí bylo 17 let a navštěvovala pedikérský kurz u Batů.

Bata A.S.
ZLÍN

Zlín, dne 17. května 1941.

Vážená paní Zemanová.

Blahopřejeme Vám srdečně k dnešnímu dni, kterým začínáte nové životní období.

Pracujete s námi již od r. 1937. Měli jsme ve Vás dobrou spolupracovnici, jejíž poctivě a svědomitě práce jsme si vždy vážili a věříme, že i nyní, jako manželka jednoho z nás, budete na svém místě.

Vy i Váš manžel znáte naši práci, oile a výchovu. Víte, že u nás má každý možnost průbojnou práci proniknouti na přední místo a proto i Vy si vytkněte, dle našeho způsobu, výsoký cíl. Nebojte se překážek a problémů, vždyť štěstí roste z boje a ze zápasu.

Příložený dar přijměte jako malou pozornost. Pořiďte si zaň praktickou a trvalou upomínku.

S veškerou úctou :

BAŤA A.S. ZLÍN
[Signature]

Paní

Ludmila Zemanová,
roz. Kývalová,

Brno.

Pohled, Dům služby Bata v Liberci, poslala maminka v roce 1937 svým rodičům.

V libereckém domě služeb se po krátkou dobu zaučovala. V posledním patře, jak píše, byla jídelna, kam chodili také na obědy.

SVATBA S LUDMILOU

Maminka Ludmila, za svobodna Kyvalová, v Domě služeb Baťa také pracovala, a to jako pedikérka. Chodili spolu do veslařského klubu, kde byl táta instruktorem a kde společně závodili na veslici za firmu Baťa. V roce 1941 se vzali a svatbu měli v Brně 17. května 1941 u sv. Jakuba. Na okolí Brna a práci u Baťů, i když byla válka, měli rodiče hezké vzpomínky.

Během války začalo omezování reklamních prostředků, a tím více měl táta času na své pokusy s loutkami a filmem. Celé dva roky na těchto pokusech pracoval, a jak maminka vzpomínala, nemohla v noci spát, protože v ložnici každý večer táta rozsvěcoval lampy a s kamerou, kterou si přivezl z Francie, animoval loutky vlastní výroby až do rána.

Svatební den 17. května 1941, před kostelem svatého Jakuba v Brně.

Karel a Ludmila spolu v baťovském veslařském klubu v Brně.

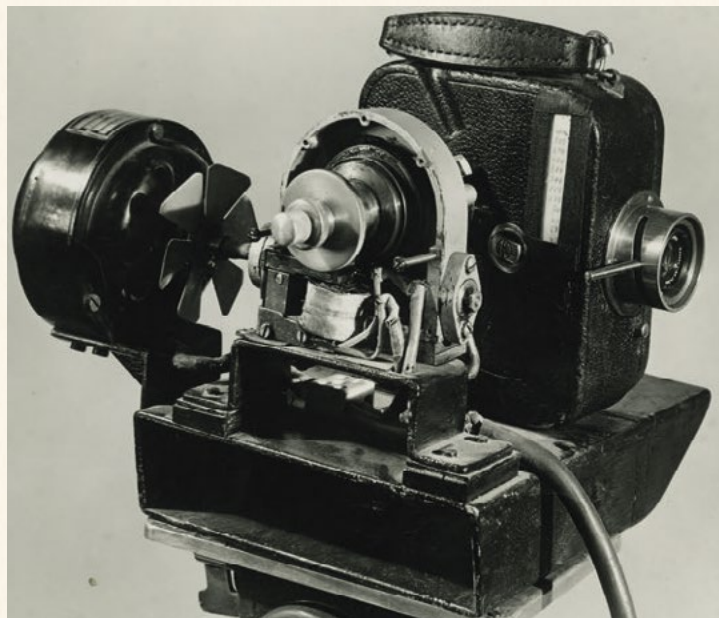
Kudlovský kopec, na kterém stály Filmové ateliéry Baťa v letech 1935–1945.

Kamera, kterou používal v Brně na zkoušky s animací. Okénkové zařízení pro animaci loutek s motorkem si taky zkonstruoval sám.

Jedna z ukázek první animace. Fotografie z pohybových a výrazových pozic loutky Karla Zemana z roku 1942. Loutky si vyrobil sám, byly jednoduché pohyblivé. Hlava byla na vyměňování, aby mohla měnit výrazy.

ZAČÁTKY VE ZLÍNĚ

Na jedné aranžérské soutěži, kterou tatínek vyhrál, se seznámil s režisérem Elmarem Klosem, jenž soutěž natáčel pro zlínské studio, kde byl v té době zaměstnán. Baťa původně postavil kudlovské filmové studio ABZ se záměrem natáčení reklamních filmů k propagaci Baťových bot. Během druhé světové války tam také mnozí čeští filmaři našli azyl a práci.

Režisér Klos pozval tatínka do zlínského filmového studia, aby předvedl tehdejšímu vedení své animační zkoušky, jež doma v Brně natočil. Na základě těchto pokusů, které se všem i řediteli Koldovi zdály velmi zdařilé a objevné, mu ve zlínském studiu nabídli práci na loutkových filmech. Táta stál najednou před rozhodnutím odejít z velkého města Brna, kde měl s maminkou byt a dobře placenou práci, do úplné nejistoty na venkov. Studio mu tehdy nemohlo ve Zlíně zajistit ani byt, ani poloviční výplatu, jakou měl v Brně, a navíc maminka čekala první dítě. Později často na tuto dobu rozhodování vzpomínal, protože nabídku přece jen přijal a stal se jedním z filmařů tehdejšího Baťova studia.

Pracoval ve studiu jen několik týdnů, když v jeden den obdržel dva telegramy. Jeden mu oznámil, že se mu v Brně v lednu 1944 narodil syn Karel, a v druhém stálo, že mu v Kolíně zemřela maminka. Když na to vzpomínal, sám sobě se divil, že se do Brna nevrátil. Později se mu podařilo sehnat pro maminku a bratra malou podkrovní světničku v domečku v nedaleké vesnici Březnici. Dům stál asi tři kilometry od studia, zcela osamocen na konci lesního hřbitova, bez elektriky a vody. Pouze pěšky bylo možné jít přes lesní hřbitov do filmového studia, kde začal pracovat. V té době, na konci války, nebylo co jíst a v lese se skrývalo plno hladových ozbrojených uprchlíků, benderovců. Každý den mu hrozilo nebezpečí, že se domů živ nevrátí. Ani tyto okolnosti ho od touhy dělat film neodradily.

Karel Zeman na pozemku ateliéru (asi 1945). V pozadí u lesa je vidět kolonie baťovských domků. V jednom z nich jsme bydleli.

Vánoční sen (1945)

Vánoční sen je krátký, kombinovaný film s loutkou a živým hercem. Námět k tomuto jednoduchému, ale velmi hezkému příběhu napsal režisér Bořivoj Zeman. Celý příběh se odehrává v pokoji malé holčičky, která na Štědrý den dostane pod vánoční stromeček nové hračky, krásnou panenku. Zapomene tak úplně na svoji starou loutku, hadrového panáčka, kterého odhodí do kouta svého pokoje. Když holčička v noci spí, loutka v jejím snu ožije. Panáček začne před ní svým tělem předvádět akrobatické kousky, kterými chce dívčinu lásku získat zpět. Bořivoj Zeman režíroval hranou část a Karel Zeman animoval a režíroval hadrového panáčka, hlavního hrdinu filmu. Tento film byl také jediný, který se svým jmenovcem Zemanem natočil.

Vánoční sen začali točit ještě před příchodem tatínka do Zlína. Byla to Hermína Týrlová, která pracovala na animované části Vánočního snu. Nikdo však netušil, že velký požár ve studiu v roce 1944 zničil všechn filmový materiál, který natočila. Tato nešťastná náhoda v době, kdy otec přišel do studia, mu umožnila natočit *Vánoční sen* znova, a tak trochu jinak. Pamatuji si, jak mi táta vyprávěl, že po požáru ve kterém shořel i negativ filmu, se vedení studia rozhodovalo, stojí-li vůbec za to *Vánoční sen* znova točit. Paní Týrlová neměla již zájem opět začínat. Táta si za jeden večer sám nového hadrového panáčka pro animaci vyrobil. Byl si vědom, že *Vánoční sen* je výborný námět, ale hlavně příležitostí pro něho ukázat, co všechno s animovanou loutkou může dokázat. Druhý den ráno zkoušku předvedl vedení a Ladislav Kolda, tehdejší vedoucí studia, byl nadšen a rozhodl, aby se film natočil znova a animovanou část režíroval a animoval Karel Zeman.

*„Byl to můj první film ve
zlínském studiu, má filmová
maturita v roce 1945.“*

K. Z.

„Nepoužíval jsem zásadně kostry do těl loutek, jen jsem jednoduše stočil dva dráty a ty vrazil do kousku dřeva v místě, kde jsou ruce a nohy, pak jsem je obalil gumovou pěnou, potáhl látkou a panáček byl ten večer hotov, hotova byla i pohybová zkouška animace, kterou jsem vyvolal ve fotokomoře jen v ruce.“

K. Z.

Loutka se ve filmu pohybovala dokonale jako akrobat, žonglér, hrála na klavír, bruslila a mimo dokonalých gest ovládala celou škálu mimických výrazů. Otec neměl k filmování nikoho po ruce, pomáhala mu jen jedna 17letá dívka, která pouze obsluhovala spoušť kamery. Vše ostatní čili trikové záběry a práce s tím spojené (scénař, práce s hudbou atd.), rovněž všechny stavby, osvětlování, zkoušky i zhotovení loutek si musel udělat sám.

